

dossier



El protestantisme als Països Catalans 1517-2000 (I)

Cronologia bàsica en imatges

Josep-Lluís Carod-Rovira

Càtedra UPF sobre

Diversitat Social

EL PROTESTANTISME ALS PAÏSOS CATALANS, UNA HISTÒRIA SUBTERRÀNIA

Josep-Lluís Carod-Rovira

El protestantisme és avui, al nostre país, la segona confessió religiosa, amb més de 600 centres de culte, tan sols al Principat de Catalunya i, sobretot, amb una llarga història d'arrelament al país. La reforma començada per Martí Luter, inicialment sense voluntat de trencar amb l'església de Roma, va recolzar en el clergat, els joves, els universitaris i la població urbana. Escandalitzats per la política d'indulgències promoguda des del papat, certa ostentació del poder per part de la jerarquia i la banalització de les relíquies de sants i màrtirs, va anar estenent-se amb rapidesa per Europa central. Frederic el Savi, de Saxònia, per exemple, havia acumulat més de 17 mil relíquies, la veneració de les quals li comportava prop de 128 mil anys d'indulgència... La compra d'indulgències, a favor de les ànimes del purgatori i, en particular, la recaptació de fons per a la reconstrucció de la basílica de Sant Pere, apareixien als ulls de molta gent com una simple operació financera, sense cap connexió espiritual. Les 95 tesis de Luter, penjades un matí d'octubre de 1517, a les portes de l'església del castell de Wittenberg, van ser l'espurna que va encendre el foc d'un canvi històric, no sols religiós, sinó també polític, cultural i econòmic. Abans de Luter hi hagué, clar, figures predecessores com el txec Jan Huss, però fou ell qui va tenir la capacitat de transformar en una opció cada cop més sòlida, en tots els àmbits, el que havia començat sent només un simple gest de protesta i que va anar madurant fins a adquirir el vigor i la robustesa amb què ha perdurat fins avui.

En el nostre país, l'atracció per les noves idees va interessar, fonamentalment, alguns sectors il·lustrats, a cops amb lligams amb la noblesa, i el clergat catòlic que es trobava a l'estranger, sovint fent-hi estudis. Als sis anys de l'inici simbòlic de la Reforma, el Tribunal de la Inquisició ja duu a la foguera, a Mallorca, una persona acusada de luterana. I l'any següent, és descobert un vaixell ple de llibres protestants que, venint de port holandès, anava rumb a València. De fet, tots els ports del país, fins a finals del segle XIX, van ser un dels punts d'arribada de literatura protestant, procedent de la Gran Bretanya, els països escandinaus, Alemanya o Holanda. Molts mariners es dedicaven a introduir-hi bíblies i altres textos religiosos, aprofitant el gran estímul que la impremta va comportar per a la difusió de les noves idees religioses, des del primer

moment. Així succeí a la majoria dels nostres ports, excepció feta d'Eivissa i Formentera, on malgrat algun intent escadusser de proselitisme, al segle XIX, el protestantisme no s'hi ha establert fins a la segona meitat del segle XX. També, des de França, s'importava literatura protestant de forma clandestina, per acords entre llibreters de Montpeller i catalans, bàsicament de Barcelona, de forma regular. Facilitar la lectura dels textos sagrats en les llengües vulgars va ser una de les claus de l'avenç de la reforma, en la mesura que posant-los a disposició de tothom, li llevaven el caràcter de secretisme que en tenia la interpretació única per part de la jerarquia eclesiàstica, talment un monopoli de la veritat revelada.

La repressió del protestantisme a França i el bandolerisme propi de l'època, va ser una nova font de penetració de la Reforma, sovint gràcies també a l'allau immigratòria que, de Corberes enllà, anà arribant al país. La majoria dels condemnats per la Inquisició amb l'acusació de *luterans*, com llavors s'anomenava tots els protestants, eren occitans o francesos, establerts aquí. La confusió entre protestantisme i bandolerisme es força habitual, sobretot al llarg de la segona meitat del segle XVI. Lògicament, eren els territoris catalans fronterers amb França els que més contacte tenien amb les idees reformades i els que més mesures preventives enfront d'aquesta es veien obligats a adoptar, sovint de caràcter militar, atesa la permeabilitat absoluta de les fronteres de l'època, tan vulnerables.

3

La figura màxima del primer protestantisme català és Pere Galés i Reiner, nat a Ulldecona (Montsià), personatge molt ben relacionat amb els humanistes catalans més destacats de l'època. Més avall, a Morella, s'estabí un cercle de persones entre les quals els vents de la Reforma eren rebuts amb interès i simpatia i, encara, a València, al noble Gaspar de Centelles aquest interès li costà la vida en mans de la Inquisició. Ben connectat amb el més avançat del pensament europeu de la seva època, gràcies al canonge Jeroni Conques, el seu proveïdor habitual de les novetats editorials que anaven apareixent al vell continent, no és estrany que fos València i fossin valencians alguns dels noms que, al país i fora d'ell, establiren una certa complicitat amb la Reforma, ben sovint passant per la lectura de les obres d'Erasme de Rotterdam, les quals hi tenien una difusió notable, gràcies en part al seguiment que en feien els jueus conversos. A la capital del Túria rebien encara les darreres influències positives de tota la vitalitat creativa i cultural del segle d'or que, unes quantes dècades abans, havia senyorejat en aquestes terres, amb un dinamisme cultural i econòmic superior al del Principat.

Però la brutalitat de la Inquisició contra els dissidents escapçà totalment qualsevol possibilitat d'arrelament del protestantisme, arreu del territori. L'heretgia es pagava amb la vida, la tortura, la presó, l'escarni públic i, en el millor dels casos, l'exili, l'indret on poder ser fidel a les pròpies creences religioses, sense cap temor de represàlia personal o familiar. La resposta radical del Tribunal de la Inquisició atemorí els que pensaven altrament i impedí que les noves idees religioses anessin guanyant suport social. Simultàniament, el fracàs en la penetració del protestantisme en terres catalanes tingué conseqüències culturals ben negatives sobre la llengua i la seva modernització. Tota la capacitat innovadora que ja s'havia demostrat amb la *Bíblia Valenciana*, en català, fins i tot ben abans que n'apareguessin les versions en anglès, espanyol o francès, ara quedava tallada de soca-rel i caldria esperar el 1832 perquè, de Londres estant, els protestants britànics editessin la primera versió en llengua catalana del Nou Testament.

Un cas a banda és el de Catalunya Nord. Annexada a França el 1659, des d'aquell moment seguí les vicissituds de l'estat veí, també en el terreny religiós, si bé, fins pràcticament no fa gaire més d'un segle, el protestantisme era vist com a quelcom estranger, *francès*, i el catolicisme constituïa una forma tradicional d'expressió de la catalanitat davant les noves autoritats. Perdura avui encara la comunitat protestant de Cotlliure, la primera formada amb població estrictament autòctona, a diferència de la de Perpinyà. En fi, exterminats o exiliats els partidaris de la Reforma, sense testimonis coneguts de pràctica de culte reformat en secret, caldrà esperar el segle XIX perquè aquesta torni a reprendre el camí que hi havia començat tres segles i mig abans. És llavors que els missioners estrangers vénen al nostre país a promoure-hi l'evangelització sota el senyal de la Reforma: gal·lesos, anglesos, suecs, suïssos, nord-americans, sovint amb la complicitat de l'estructura consular respectiva. Quedin per a la història els noms de F.P.Ruet, A.Vallespinosa, Joan B.Cabrera, Francesc Albricias, Josep Cortès, Vicent Mateu, Bartomeu Alou, Ambròs Celma i la nissaga menorquina dels Capó. I la data de 1868, quan F.Tudurí obrí a Maó el primer temple protestant dels Països Catalans i de l'estat espanyol.

Com a avançada divulgativa del projecte de recerca sobre el protestantisme al nostre país, realitzat des de la Càtedra UPF de Diversitat Social, comencem la publicació d'aquest *dossier* de *divÈrsia*. Perquè és una part de la nostra història nacional, que també cal conèixer.



1517



Martí Luter (Eisleben, Alemanya, 10 de novembre, 1483 - 18 de febrer, 1546), considerat el pare de la Reforma protestant, malgrat que abans i després d'ell hi hagué posicionaments similars als seus. Teòleg, professor i monjo catòlic de l'Orde de Sant Agustí, casat més endavant amb una antiga monja cistercenca, va traduir la Bíblia a l'alemany i és autor d'una obra escrita monumental. El 31 d'octubre de 1517 va clavar les seves 95 tesis a la porta de l'església del palau de Wittenberg (Alemanya), contra la venda d'indulgències per finançar la reconstrucció de la basílica de Sant Pere de Roma i altres punts de discrepància amb l'església catòlica, gest simbòlic d'on tradicionalment es fa arrencar el protestantisme.

5



1520

El papa Lleó X (1475-1521), amb la butlla "*Exsurge Domine*", dona 15 dies a Luter perquè repudï 41 punts de la seva doctrina, considerats errors, altrament serà excomunicat de l'església catòlica romana (15.VI). Luter crema públicament la butlla, a Wittenberg, i es referma en les seves posicions (10.XII).

Apareix "*La llibertat del cristià*", de Martí Luter, on exposa la doctrina de la justificació per la fe (20.XI.) La versió catalana no es publicarà fins al novembre de 1996. A finals d'aquest any publica també "*A la noblesa cristiana de la nació alemanya*", on Luter exposa la doctrina del sacerdoci universal i proposa la supressió dels vots religiosos i la llibertat de casament dels clergues.



Adrià d'Utrecht

1521

Lleó X excomunica Luter i els seus partidaris mitjançant la butlla “*Decet Romanum Pontificem*” (3.I).

Adriaan Floriszoon (1459-1523), bisbe holandès de Tortosa conegut com a *Adrià d'Utrecht*, cardenal, inquisidor general de la Corona d'Aragó i també de Castella, creador d'un tribunal inquisitorial a Puerto Rico, promulga un decret que obliga a lliurar els llibres luterans i en prohibeix la lectura, la possessió i la venda (7.III)



1522

Huldrych Zwingli (1484-1531) pronuncia el famós sermó contra el dejuni quaresmal, inici formal de la Reforma a Zuric, Suïssa, (29.III.). publica el seu “*Apologeticus Architeles*”, on exposa el seu pensament crític amb Roma en 67 tesis (agost) i renuncia al seu càrrec eclesiàstic per esdevenir predicador de la Reforma (10.XI.)

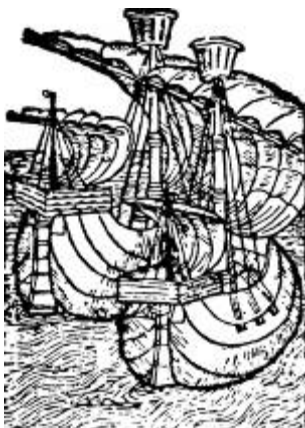


Coherent amb la seva posició favorable a la versió dels textos bíblics en un idioma comprensible per a la gent per alliberar així la Bíblia del monopoli de lectura i interpretació, només en mans del clergat, Luter publica el Nou Testament en llengua alemanya, versió que havia preparat l'any anterior al castell de Wartburg, a l'estança de la fotografia, tal i com encara es conserva avui (21.IX.)



1523

El Tribunal de la Inquisició de Mallorca condemna a mort i executa el pintor castellà Gonsalvo, acusat de luteranisme, probablement el primer protestant víctima de la Inquisició als Països Catalans. A l'esquerra, l'escut del Tribunal de la Inquisició de Mallorca. (*Xilografia de Can Guasp, Gran Enciclopèdia de Mallorca*)



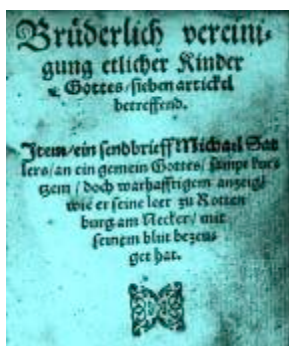
1524

Un vaixell amb llibres luterans, sortit de port holandès amb direcció a València, és capturat pels francesos i lliurat als espanyols, a Sant Sebastià. El port basc de Pasaia, on el 1519 ja hi arriben els primers llibres de Luter, és especialment vigilat per la Inquisició com a destinació habitual de literatura luterana cap a la península.



1525

Martí Luter es casa amb Katharina von Bora (1499-1552), antiga monja cistercenca, amb qui tindrà tres fills i tres filles. Aquest fet estimularà el debat sobre el celibat i el casament optatiu dels clergues a dins de les esglésies cristianes (13.VI.)



1527

El moviment anabaptista conegut com a *germans suïssos* publica els set punts de la *Confessió de Schleithem*, on rebutja el baptisme d'infants, l'autoria de la qual és atribuïda a Michael Satler (24.II.)



1528

Apareixen a València dues edicions de l' "*Enchiridion*" en castellà i el "*Coloquio de Erasmo intitulado Institución del matrimonio cristiano*", d'Erasme de Rotterdam (1466-1536). L'any següent es publiquen a Barcelona, en llatí, "*Catonis praecepta moralia ab Erasmo Roterodamo recognita*" i, a València, "*Silenos de Alcibiades*", en castellà, del mateix autor. Tot i discrepar de Luter, la seva influència serà molt gran entre els cercles il·lustrats que s'interessaven pel moviment de la Reforma. També a València, la

Inquisició deté Mn.Joan Gomis i fra Martí Sanchis, acusats d'herètics luterans i jutja el pintor flamenc Cornelis per haver negat l'existència del purgatori.



1529

La dieta o parlament d'Espira (Alemanya) veu com diversos prínceps electors i catorze ciutats alemanyes, partidaris de les tesis luteranes, *protesten* davant l'anul·lació del dret a la lliure elecció religiosa a cada territori, tal i com la mateixa dieta havia aprovat

tres anys abans. De llavors ençà, els partidaris de la Reforma iniciada per Luter són coneguts com a *protestants* (10.IV)

Luter publica el "*Gran Catecisme*" i el "*Petit Catecisme*". Aquest darrer coneixerà 78 edicions en vida de l'autor.



1530

La Inquisició desplega una intensa campanya repressiva a Mallorca

A la dieta d'Augsburg es llegeix, en presència de l'emperador Carles V, la "*Confessió Augustana*", professió de fe en 28 articles comparant protestantisme i catolicisme, text redactat per Philippe Melancthon (1497-1560), considerat el segon de Luter (25.VI.)



1531

Mort a Kappel, combatent al bàndol de Zuric contra els cantons suïssos catòlics, el sacerdot Ulrich Zwingli, capdavanter de la reforma protestant a Suïssa, nascut a Wildhaus l'1 de gener de 1484. El cos serà esquarтерat, cremat i esventades les cendres (11.X)



1532

Antonio Brucioli (1498-1566) publica la versió de la Bíblia en llengua italiana, la qual serà posada en l'índex de llibres prohibits per l'església catòlica i el seu autor condemnat a presó.

1534

*Inquisició a Palma**Enric VIII**Biblia de Luter*

Entre aquest any i el 1675 són processades 28 persones a les Balears acusades de luteranes, de les quals seran executades dues de mallorquines i una de menorquina.

El rei Enric VIII (1491-1547) es converteix en el cap de la nova Església d'Anglaterra, coneguda com a església anglicana, nascuda del trencament amb el papa Climent VII i l'església de Roma.

Luter publica la Bíblia completa en alemany, de la qual es faran més de 400 edicions, totals o parcials, en vida seva. La versió en català, coneguda com a **Bíblia Valenciana** s'imprimí entre 1477 i 1478 i s'atribueix a Bonifaci Ferrer, germà de Sant Vicenç. Perseguida per la Inquisició i avui desapareguda, és la tercera del món en un idioma modern, després de la versió en alemany (1466) i en italià (1471).



1535

Pierre Robert (1506-1538), conegut com *Olivétan*, publica la versió en francès de la Bíblia, amb pròleg del seu cosí Joan Calví. Aquesta traducció esdevindrà tot un clàssic en el món protestant de l'època.



Miles Coverdale (1488-1569) publica la primera versió completa impresa de la Bíblia en llengua anglesa.



1536

Apareix, a Basilea, la primera edició de “*Christianae Religionis Institutio*”, en llatí, obra fonamental de Joan Calví (1509-1564), inspirada en el “*Catecisme*” de Luter. La versió en llengua catalana apareixerà el 1991 a Barcelona.



1537

Neix a Ulldecona Pere Galés i Reiner, figura cabdal del primer protestantisme català.

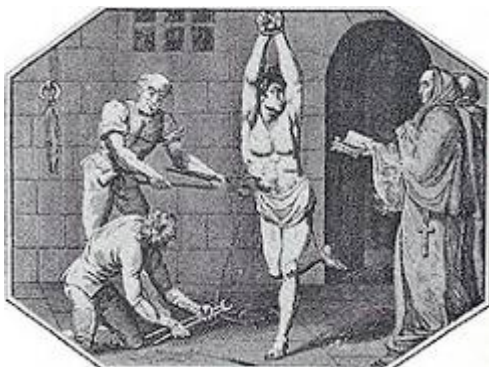
L'occità Gabriel de Narbona, convertit a Alemanya i Suïssa, és arrestat a València per luterà.

10



1538

Joan Calví, al capdavant de l'església francòfona d'Estrasburg, hi elabora el primer llibre de salms en llengua francesa.



1539

Fins al 1803, el tribunal de Barcelona de la Inquisició perseguirà un total de 821 persones, acusades del delictes de luteranisme. Al llarg del segle XVI el Tribunal del Sant Ofici actuarà contra pretesos luterans també al sud del Principat, com ara Cambrils, Montblanc, Valls i Vila-rodon.



1545

Inici del Concili de Trento, que tindrà una durada de 18 anys, en el qual s'adoptaran les bases de la Contrareforma catòlica romana davant la doctrina protestant, sobre la consolidació dogmàtica del catolicisme.



1546

Mor a Eisleben (Alemanya), on havia nascut el 10 de novembre de 1483 i passat la infantesa, Martí Luter, als 62 anys. Autor de 616 obres de format divers i de prop de 2.000 sermons, és la primera figura de la Reforma protestant (18.II). A l'esquerra, la casa on es produí la defunció, en l'actualitat.



1549

L'emperador Carles V del Sacre Imperi Romanogermànic (1500-1558) proposa com a bisbe de Tortosa l'erasmista aragonès Juan Gil, conegut com a *doctor Egidio* (1495/1500?-1555), al qual la Inquisició condemnarà amb l'acusació de luterà, tot i que més aviat tenia influència calvinista, i cremarà les seves despulles el 1560, cinc anys després de la seva mort



Apareix la primera edició del "*Common Prayer Book*", llibre oficial fins als nostres dies de la pregària comuna, els cants i les festes religioses, a l'interior de l'església anglicana, sota els auspicis de l'arquebisbe de Canterbury (Anglaterra) (21.I.)

12



1550

Fins al 1600, el tribunal barceloní de la Inquisició veurà 389 casos de luteranisme, generalment en actes de fe a la plaça del Rei o al passeig del Born



1551

Mor a Bordeus l'humanista valencià Joan Gelida (1489?-1551), acusat de luteranisme. Rector de la Universitat de Bordeus i del Col·legi del Cardenal Lemoine a París, havia nascut a València cap al 1489.

Tomba del cardenal Jean Lemoine



1553

Thomas Cranmer (1489-1556), primer arquebisbe de Canterbury després del trencament amb l'església de Roma, publica els seus "42 articles", confessió de fe de l'església anglicana.

13



Mor a la foguera, a Ginebra, el teòleg reformat Miquel Servet, nascut a l'Aragó el 1511 i format a Barcelona, que aquest mateix any publica "*Restitució del cristianisme*". La seva mort serà sovint retreta a les acusacions de Joan Calví i els seus partidaris (27.X.)



1556

Apareix, a Basilea (Alemanya), “*Bononia sive de libris sacris in vernaculam linguam convertendis*”, favorable a les versions de la Bíblia en les llengües i dialectes que més n’acostessin la lectura i comprensió a la gent, obra de l’humanista valencià Frederic Furió i Ceriol (1525-1592).



1557

L’humanista tortosí Cristòfor Despuig (1510-1574) escriu “*Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*”, d’influència erasmista i en català, on apareixen posicions que eren titllades de luteranes com ara la crítica a l’autoritat papal, la riquesa i la pompositat de l’església o el culte a les relíquies.

El canonge valencià Jeroni Conques (nat el 1518) tradueix al català el *Llibre de Job*.



1558

Felip II (1527-1598) prohibeix als súbdits de la corona catalanoaragonesa d’estudiar a l’estranger i imposa la censura de llibres a Catalunya

14



1559

El papa Pau IV (1476-1559) publica “*Index librorum prohibitorum*”, el primer índex de llibres prohibits per l’església catòlica, al qual n’aniran seguint d’altres.



Els hugonots, els reformats de França, duen a terme el seu primer sínode a París, on s’apleguen 72 esglésies, i fan pública la seva professió de fe, la *Confessio gallicana*, coneguda per *Confessió de la Rochelle*, pel nom de la localitat on serà ratificada dos anys després. La fotografia reproduïx la creu característica dels hugonots, encara avui amb un pes simbòlic entre els protestants francesos.

15

Detingut a València Pere Lluís Verga, acusat de relacionar-se a París amb el calvinista espanyol Juan Pérez i compartir les opinions religioses d’aquest.



1560

El Parlament escocès trenca amb l’església de Roma i aprova la *Confessio Scotica*, Confessió escocesa, redactada bàsicament per John Knox, acte de naixement de l’església reformada escocesa (17.VIII.)



1562

Comencen a França les guerres de religió, fins al 1598, a partir de la massacre de Vassy (1.III.). El bàndol *hugonot* o protestant fa incursions en territori català, on troba alguns

suports. Alhora, bandolers catalans prenen part en la lluita contra els protestants, participant en el setge de la ciutat occitana de Montalbà, un dels referents del protestantisme.

Joan Morell i Lluís Castelló figuren com a membres *ancians* de l'església reformada de la ciutat de Frankfurt. Probablement són els autors d'un llibre publicat amb pseudònim a Heidelberg, cinc anys més tard.



1563

L'arquebisbe de Canterbury, Mattheu Parker (1504-1575), redacta els "*Trenta nou articles*", fonament de la confessió de fe a l'església anglicana.

La Inquisició deté Jeroni Conques, acusat de relacionar-se amb el cavaller Gaspar de Centelles, el qual morirà sentenciat pel Tribunal, l'any següent. (10.III.)



1564

Mor Joan Calví, *Jean Calvin*, a Ginebra, als 54 anys, considerat el nom més rellevant de la Reforma, després de Luter, nascut el 10 de juliol de 1504 a la ciutat francesa de Noyon (27.V)

El sard Antoni Arquer, parent del Segimon Arquer cremat el 1571, figura a les llistes de membres de l'església reformada de Ginebra i, tres anys més tard, també el barceloní Joan Talavera.

16



El noble valencià Gaspar de Centelles i Montcada, de la família dels comtes d'Oliva, és cremat per la Inquisició, a València, acusat de luterà (17.IX). Vinculat amb Segimon Arquer, també mort pel mateix tribunal, estava relacionat amb el canonge de la seu valenciana Jeroni Conques, el qual el mantenia al corrent de les novetats editorials europees en matèria religiosa i de pensament.

Francisco de Álava, ambaixador espanyol a París descobreix una xarxa de contraban de literatura protestant, amb seu a Montpeller, destinada a Catalunya on viuen molt occitans.



1568

El rei Felip II reitera als virreis de les terres catalanes la seva prohibició que cap súbdit català sortís a estudiar a universitats de fora del país, per evitar tota influència de les idees reformades sobre la població universitària. Al mateix temps, prohibia també a Catalunya que cap ciutadà natural francès, de qualsevol condició, pugui adoctrinar o ensenyar els joves, en cap circumstància i de cap forma, per tal de conservar la fe catòlica. Cinc anys més tard establirà la censura total de llibres i publicacions al Principat, pel mateix motiu.

17



1569

Apareix a Basilea (Suïssa) la primera versió completa de la Bíblia en espanyol, obra de l'humanista sevillà Casiodoro Reina (1520-1594), la qual serà revisada el 1602 pel seu company Cipriano de Valera, també monjo jerònim, i editada a Amsterdam (Holanda).



1570

Un tal Joan Xiralt assegura haver sentit a dir a “*un home de Tolosa*” que, a Perpinyà, hi viuen 200 luterans i a tot el Rosselló els hugonots passen dels 1.200.

Un capellà rossellonès és acusat d'intel·ligència amb els luterans i, entre els reformats condemnats per la Inquisició, hi figura un monjo agustinià casat a Perpinyà.



1571

Mor cremat a la foguera, a Toledo (Castella) el teòleg i humanista sard Segimon Arquer (1523-1571), després de ser condemnat per la Inquisició per la seva relació amb Gaspar de Centelles, sota l'acusació de luteranisme (4.VI). Autor de “*Sardiniae brevis historia et descriptio*” (1550), on ataca durament la Inquisició i retrata el bilingüisme català-sard a l'illa.

Tots els processats en un acte de fe de la Inquisició celebrat al Principat són naturals de Barbens, població on, anys a venir, hi haurà predicació pública protestant davant els soldats occitans que lluitaran contra Felip IV, al costat de Catalunya.

18



1572

Matança de la nit de Sant Bartomeu, assassinat en massa d'hugonots a París, entre els quals el seu cap Gaspard de Coligny, aprofitant les noces d'Enric III de Navarra i el gran nombre de protestants que hi acuden. La massacre s'estén per tot França els mesos següents i provoca milers de víctimes. A Roma, la notícia és celebrada amb grans festes i s'hi bat una moneda commemorativa de la data (23-24.VIII). Els síndics de Perpinyà informen que el rei d'Espanya ha escrit al bisbe d'Elna

demanant-li de fer una processó solemne per la victòria obtinguda pel rei de França contra els hugonots (2.X)

Mor a Edimburg el sacerdot John Knox, pare de la reforma protestant a Escòcia i fundador del Presbiterianisme. Havia nascut prop de Haddington (Escòcia) el 1514 (24.XI.)



1572

El Tribunal de Barcelona pretén tenir jurisdicció sobre Andorra, però la reina de Navarra, la protestant Joana de Labrit, hi nomena un veguer occità a qui, des de Madrid, investiguen com a probable hugonot.



1575

El virrei sol·licita el nomenament d'un inquisidor amb seu a Perpinyà, ciutat on assegura que els luterans es passen de nit pels carrers i amb llums, cantant les pregàries pròpies dels hugonots.



Mor a Zuric Heinrich Bullinger, un dels teòlegs més destacats de la Reforma protestant el segle XVI, nascut el 18 de juliol de 1504 a Bremgarten, a Suïssa (17.IX).



1581

Una força integrada per més de tres-cents protestants, comandats pel bandoler català Galceran Cadell, assalta Bagà i Puigcerdà. El virrei de Catalunya informa de la “*multitud d’hugonots que diàriament entren al Conflent des de França*”, la frontera amb la qual és molt concorreguda, amb molts “*lladres i luterans*”.



1582

Pere Galés i Reiner, que s’ha format a Saragossa amb el valencià Pere Joan Nunyes i recorregut Itàlia i França, s’estableix a Ginebra i ingressa a l’església calvinista italiana.

20



1585

Davant l’alarma creixent per la possible penetració del protestantisme, s’endureix la política d’immigració i les autoritats locals de Perpinyà acorden de restringir l’accés als càrrecs municipals només als ciutadans que siguin catalans de tres generacions i descriuen la ciutat com a “*frontera de França poblada de molts heretges*”.



1588

Josep de Calassanç (1557-1648) escriu al virrei Manrique de Lara que *“els luterans es van apropiant de tots els camins i continuen mantenint correspondència amb els rebels”* (abril).



1595

Mor Pere Galés i Reiner, a l'Aljaferia, la presó de la Inquisició a Saragossa, dos anys després de la seva detenció a Marmanda, a Aquitània. Més endavant el Tribunal el condemnarà com a heretge i en cremarà les despulles. Amic de grans humanistes com Jaume

Cujàs, Isaac Casaubon o el bisbe lleidatà Antoni Agustí, havia format una biblioteca considerable i valuosa.



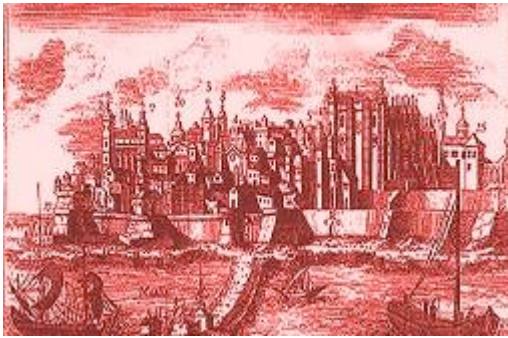
1598

Vinçà (Rosselló) és atacat per 500 luterans (12.III) i el castell d'Òpol (Rosselló) cau en mans franceses (15.III), mentre tres mil luterans entren a la Cerdanya, en una època en què les incursions dels hugonots són permanents a tota la zona catalana fronterera o propera amb França, de manera que els seus habitants fan gairebé sinònim *luterà* o *hugonot* de *bandit*. A més, els llibres protestants són introduïts de contraban, per la frontera, des de Montpeller fins a Barcelona.

21



Enric IV de França, protestant convertit al catolicisme per regnar a París (*“París ve val una missa”*), promulga l’edict de Nantes que estableix la llibertat de culte per als protestants calvinistes, tot i que amb algunes limitacions, i posa fi a les guerres de religió a França (13.IV)



1605

El bisbe de Mallorca, Lasso Sedeño, s’adreça als seus preveres de Menorca perquè prediquin i ensenyin la doctrina cristiana en la llengua del país, el català, seguint les disposicions del seu antecessor, el bisbe Diego de Arnedo, que en la seva etapa d’estudiant a Bolonya negava l’existència del purgatori.

22

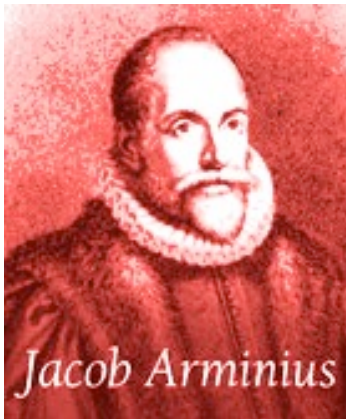


Jaume I d’Anglaterra (1566-1625) i Felip III (1605-1665) d’Espanya ratifiquen el Tractat de Londres que autoritza els anglicans a la celebració de cultes en el seu domicili particular, en territoris de sobirania espanyola, acord que afecta la totalitat dels Països Catalans.



1609

Els anglesos John Smyth, Thomas Helwys i John Murton funden la primera Església Baptista, a Amsterdam (Holanda) i l'any següent a Londres (24-26.VII.) A la il·lustració, cerimònia de baptisme d'adults per immersió.



Mor, a Leiden (Holanda), el teòleg holandès Jakob Hermanszoon, més conegut pel nom llatí de *Jacobus Arminius*, famós per la seva controvèrsia amb Calví sobre la predestinació. Havia nascut el 10 d'octubre de 1560 a Oudewater (Utrecht) (19.X).

23



1620

Arriba a l'Amèrica del Nord el vaixell Mayflower, amb un grup de puritans anglesos coneguts com a *Pilgrim Fathers*. També el moviment baptista comença a estendre's pels Estats Units on arrelarà amb molta força.



1621

Joan Nicolau Sacharles, pastor protestant lleidatà, antic monjo jerònim i doctor en medicina a Occitània, publica a Londres *“The Reformed Spaniard”*, també en edició llatina.



1645

En l'acte de fe celebrat a Mallorca contra els jueus hi és cremat en efígie l'holandès Joan Anhelot, fugitiu, per la seva condició de luterà, i quatre holandesos més, també veïns de Palma, acusats d'heretges luterans, hi són reconciliats. Quatre anys abans, una disposició de la Inquisició obliga les llibreries mallorquines a informar

dels títols dels llibres en venda, per comprovar si n'hi ha que figuren a la llista de llibres prohibits pel seu caràcter herètic (9.VII.). El plànol de Palma, dibuixat per Antoni Garau, correspon a l'època.



1647

La Inquisició celebra un auto de fe a Barcelona, en el qual són presentades 14 persones condemnades a penes diverses, inclosa la foguera en viu. Un picapedrer calvinista que ha aconseguit de fugir és cremat en efígie amb un vestit característic propi de la professió, mentre el públic hi assisteix menjant i bevent, talment un espectacle.



1648

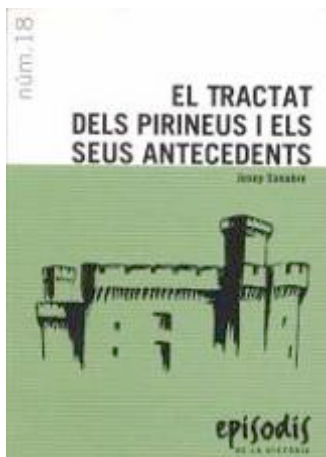
Una instrucció del Tribunal de la Inquisició ordena al Sant Ofici de Menorca que averigüi si a Ciutadella hi resideixen anglesos, per tal de controlar-ne els llibres i impresos herètics que hi podrien entrar a través de naus i persones que sovintegen els ports de l'illa (10.I.)



1652

George Fox (1624-1691) crea, a Anglaterra, la *Societat Religiosa dels Amics*, els membres de la qual seran coneguts com a “quàquers”. El moviment es desenvoluparà, sobretot, a Anglaterra, Escòcia i l'Amèrica del Nord.

25



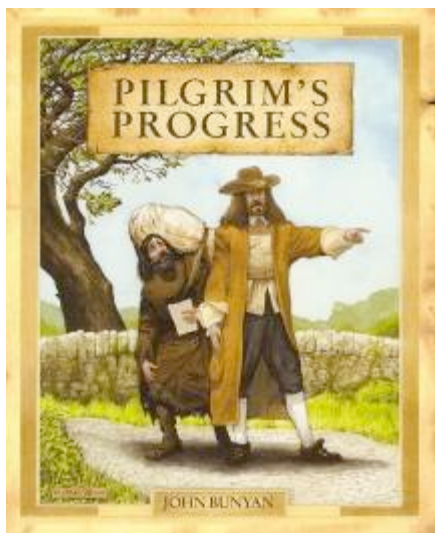
1659

Signatura del Tractat dels Pirineus pel qual Catalunya Nord és annexionada a França. A partir d'aquest moment, són nombrosos els hugonots calvinistes que s'hi estableixen, com a oficials i agents del poder reial, així com entre els recaptadors de l'impost de la sal, fet que els converteix en impopulars per la seva condició d'agents del fisc, protestants i alhora forasters.



1672

Un comerciant i la seva família, establerts a Cotlliure, són investigats pel Consell Sobirà del Rosselló davant la sospita de pràctiques religioses obertament protestants i sense signes exteriors de catolicitat.



1678

Apareix “*The Pilgrim’s Progress*”, del baptista John Bunyan, l’obra en anglès amb més lectors després de la Bíblia. En català es publicarà el març de 2001, com a “*El viatge del pelegrí*”, en traducció de George Peter Grayling i un estudi introductori d’Enric Capó.

26



1681

William Penn obté del rei Carles II l’autorització per colonitzar el que avui és Pennsilvània i una part de Nova Jersey, on s’instal·larà l’any següent, territoris en els quals el moviment quàquer tindrà una gran ascendència.